

HA MI, PITIK, ÖSSZEFOGUNK...

Riasztó a kép, ami fogad. A heverőn tévénézés közben elhanyaglott rút vénasszony. körülötte az avított berendezésnek szinte már szaga van. A televízióban éppen az utolsó híradó megy, a képernyőn a belügyminiszter, amint felhívást intéz a néphez a taxisok blokádja miatt. Aztán hirtelen vége az adásnak, sistergés, hortyogás.

Minden okunk megvan az aggodalomra. A sokkolt néző mélán roskad a székébe. Kezdődik a játék.

Eörsi István: *Sírkő és kakaó* című darabja az 1968-as ősbemutató után sokáig „pihent”, s most az Egri Gárdonyi Géza Színház stúdiószínpada élesztette fel. (Rendezte Éry-

Kovács András m.v.) „Traktátus a nyárspolgárság végleteiről” — ez a mű alcíme, vagy éppenséggel műfajának meghatározása. Stúdiódrama, egy-egy alkalomra kis számban összehívott közönségnek szóló groteszk. Nemigen tévedhetünk nagyot, ha azt föltételezzük, annak idején éppen szokatlan formai megoldásai miatt kerülhette ki a cenzúrát. Az is igaz viszont, hogy évtizedekig nem szerepelt a színházak műsorán.

Az egriek jó érzéssel vették gondjaikba **Eörsi** alkotását s tették színpadra sok zenével Piti Lajos és neje, született Bóvli Lujza nevettetően szörnyűséges életének történetét.

Előrebocsátva a néző véleményének summázatát: egy egyszerű darab kiemelkedően jó előadásában lehet része annak, aki néhány tucat vállalkozó társával együtt beül az egri színház emeleti stúdiótermébe.

A történet főhőse, Piti Lajos (Solymosi Tibor) és neje (Simon Mari) már tizenöt éve él eltartási szerződésben özvegy Toronynéval. (A derék özvegyet M. Horváth József alakítja brilliáns módon — annakidején a szerző Latinovics Zoltánnak szánta ezt a szerepet, amelyről elég hamar kiderül, hogy egy *borzasztóságos hatalom szimbóluma*.) A fiatalok másfél évtizede, amikor ideköltöztek, nem voltak meggondolatlanok, dehogyan: az öregasszony már akkor nyolcvannégy esztendő volt. Könnyű tehát kiszámolni, ma már egy híján száz. Erőben, egészségben él kitűnő nemzetközi, rokoni kapcsolatokkal, lakóinak minden lépését szemmel tartó megfigyelő-lehallgató csúcstechnikával.

Pitiek az eltelt évek alatt szintén nem változtak sokat. Megmaradtak egyszerűen, közönségesen pitiánernek. Lelkiismeretesen szolgálják a rigolyás boszorkányt. Mivel az aprócska szufniban, ahol magukat meghúzzhatják, szaporodni képtelenség, Bóvli Lujza összesen 22 gyermeket vetélt el a várakozás reményteljes esztendői alatt. A két Piti így vígasztalja magát: mihez is kezdenének ők huszonkét gyerekkel?

A lázadás ördöge azonban még az ilyen közönséges lelkekbe is befészkelődik. Kezdetben ugyan még a gondolattól is halálra rémülnek, de aztán csak erőt vesznek magukon és elhatározzák, valahogy siettetni kellene Toronyné jobblétre szenderülését. Hiszen hát az csak nem lehetséges, hogy öröké éljen?!

Amilyen a terv, olyan a végrehajtás — egyik balfogás a másik után. Az öregasszony mindent előre tud, mindent jobban tud, mindent megelőz, mindent túlél, fölényes kacajjal fogadja a piti ötleteket. A pitiáner postás és rendőr is meghajlik előtte, szánalmas kis senkivé silányul az életrevaló öreg zsarnok lábainál. Legyőzhetetlenségének cinikus ideológiája: „Élni bárki bír, / aki nem halott, / én nem élek, de túléllek, / ebben nagy vagyok.”

Talán nem vétünk nagyot, ha eláruljuk az úgyszólván előrelátható véget. Pitiek természetesen belepusztulnak a reménykedésbe, hogy egyszer lakásuk lesz, hogy szabadon élhetnek.

Nyomukban pedig máris ott terem egy minden szolgálatra kész piti-pár...

*

Nálunk a paternalizmus szót sokan igazából akkor hallották először, amikor nyilvánosan is elismerődött: paternalista társadalomban élünk. A népnek tisztelni, mi több, szeretnie illik a Vezetőt, aki vigyáz rá, ellenőrzi tétova lépéseit, megmondja, sőt előírja mi a helyes. Aki renitens és esetleg nem áll másként gondolkodni, hamar részesülhet az atyai pofonokból. A nyáj nem bitangolhat el. A lázadót pedig gyűlölni kell, hiszen mindnyájunk érdekében folyamatosan végzett jócselekedetei közben zavarhatja meg a Nagy Öreget. A félelmetesen groteszk és nagyszerűen pergő dráma ilyen mondanivalót hordozott 68-ban s a mondanivaló mára új hangúlyokat is kapott. Egyáltalán: alkalmas-e az ember a szabadságra? Valóban képes a paternalista hatalom a túlélésre minden körülmények között? Bízvást vetnénk oda a választ a kételkedőknek, miszerint a hatalom természetesen megdönthető s az ember bármilyen körülmények között felemelheti a fejét. Bízvást odavethetjük a választ? Biztosak lehetünk abban, hogy az újjászülető alattvalók nem teremtenek önmaguknak új hatalmasokat? Valóban alkalmasak vagyunk a szabadságra?

Honi történetünk kínzó kérdése századok óta: „Mikor fogunk már összefogni?” Vajon mikor lesz e sok kérdésünkre igazán megnyugtató válaszuk?

Nem éreztem jól magam az utcán a színházból hazafelé menet. Nyirkos idő volt, hideg, az útkereszteződésben autók úttorlaszát kerülgettem. Igaz, jókat röhögtünk a százéves vénasszony parókáján, az avított pongyolája alól előbukkanó bundabugyogón. A szerző kacagtatni akart s akik darabját színrevitték Egerben, mindent meg is tettek azért, hogy ez sikerüljön. Csakhát ezen a piti népségen mégsem tud az ember együttérzés nélkül nevetni.

Netán mi is pitik volnánk?